

LIVLAND, LEAVELAND

Pink vaatega põllukünkaile teispool ülikoolilinna sobib mõtete kogumiseks. Tüüpiline vananev eesti pagulasseltskond mõjunuks nooruslikuna võrreldes sellega siin. Nendegi elu murdepunktiks oli sõda, ent nendele tähendab see seda esimest. Ettekannete pidajad olid nooremate hulgast ega rääkinud sugugi rumalasti. Sõnavõttudes rõhutas aga kes vaid võis, et osales Landesvääris. Kaheksakümneaastased aga vabandasid, et olid selleks paraku veel liiga noored. Lausuti hardunult «Livland, blivland».

Vaksapikkune vihmauss tormab pingi poole. Jah, tormab. Ta keerdude vahelt tuleb nähtavale tollipikkune kivihark, või kuidas nüüd sellist mustjaspruuni hulkjalgset peaks nimetama. USS kihutab eest ära, jääb kätte, põrutab vastasuunas. Kivihark lööb kihvad sisse. USS vähkreb, ent vastupanu vaibub, ehkki ründaja kaalub kümme korda vähem ja vaevalt suudab kuigi sügavalt salvata. Nähtavasti süstib ta mürki, tüürides aegamööda saagi pea poole.

Mu enda ettekande omajagu rabavad nendingud nüüdis-Baltikumi arengusuundade kohta jäid vastukajata. Alles hiljem omavahel ütles keegi: «Dann ist ja wieder Eesti Wabariik!» (Vaevalt küll. Aga nende seisukohast pole ju mõisade võõrandamisest kolhoosideni kuigi palju maad.) Seevastu ergutas vaidlust mu küsimus, kas erinevus vabade talupoegade vahel Soomes ja pärisorjade vahel Baltikumis ei mõjutanud ehk otsusejulgust poolsada aastat tagasi. Oh ei, ei midagi taolist! Eesti ja Läti tegid ometi nii hämmastavaid edusamme 20 aasta jooksul. Me olime olnud head õpetajad. Mis me nüüd sellest orjusest, mis eeldab orjastajaid...

Hulkjalgne lahkub. Liigub risti-rästi, olles nagu ussi unustanud. Uimane limukas on tõmbunud poole lühemaks, ilma seejuures jämenemata. Salvatud peakolmandik punetab, ülejäänud kahvatub. Taamal söövad lehmad, mustvalged nagu mõne mehe tõde.

Kohvikus sai Goethe-torti. Ülikoolilinnakese värk. Riigisakslasile on vaja kole palju õpetada, teatas viiekümnetes daam. Näiteks Baltikumi ristiusustamise juubelist. Märkisin, et meile tähendas see küll eeskätt orjastamist. Aga see päästis ju teid vene vallutusest. Jah, Stalini 14. juuni päästis kah hea osa eesti eliiti Hitleri KZ-ist. Neljakümnetes mees siirdub inglise keelele, leides, et ei olnud ikka *slavery*. Õigus — täpsemalt öeldult *serfdom* nagu Saksamaalgi, ent kaasnähtena ka *nationale Unterdrückung* «Aga te ju kaotasite. Mille üle te siis kaebate?» Aus vallutus, *vae victis* ja *might is right*. Ei kaebagi, vaid ainult täpsustan, mida «ristiusustamine» tähendas. Pealegi tehti see Võnnu all natuke tasa. Ta katsus naeratada.

Kivihark naaseb uueks rünnakuks. USS leiab uut jõudu rabeluseks. Eraldan nad viltpliatsi otsaga. Soomuskoorne lahkub kähku pingialusesse rohtu, nagu poleks asi üldse tähtis.

Cēsis, Võnnu on paratamatult Livlandi kaardi keskpaigaks, loetagu Kurland ja Estland kaasa või mitte. Piisavalt paljudele nende hulgast tehti Cēsis juures Livlandist igavene Blivland. «Mao pea peab saama maha raiatud!» Nüüd annab madu veel vaevalt vihmaussi mõõtu välja. Endast ei räägi.

Jälle ilmub hulkjalgne, ilmselt plaanikindlalt. Haarab tuimestunud limukal peast ja tirib rohu poole. Tervet ussi ta vedada ei jaksaks, kuid pole vajagi. Kuhu pea ees veetakse, sinna lookleb keha omal jõul järele. Nagu mõni rahvaski. Pea peatub rohus, kahvatu kolmveerand jääb lagedale. Nopin rohtu eest ära, nägemaks toimuvat. USS on üksi ja liikumatu. Üle metsa kostab kirikukelli.

Livland, Leaveland. Lahkunud katsuvad teineteisest kõnelda vaid head.

Tund on möödas esimesest rünnakust. Hulkjalgne pole naasnud. Vihmauss pole elus ega surnud. Nagu mõni rahvakild. Tõstan ta kohedamale mullale ja laotan teelehti varjuks peale. Tema Leafland.

Livland, blivland (alamsaksa) — Liivimaa, jäämamaa.
Leave (inglise) — lahkuma, lahkumine.
Leaf (inglise) — leht.

NÕBUD HEINOD

Lapsena oli mul neid raske eristada, kuigi neil oli oma 10-aastane vanusevahe, sest mõlemad elasid kaugel ja ma ei mäletanud olevat neid kohanud. Pilt albumis kinnitas küll, et vähemalt üks neist oli viibinud meie talus, kui olin neljane — ent kumb? Onupoeg Heino elas Hongkongis ja saatis mu emale kirju, kus markidel oli ka hiina tähti ümber noore mehe näo, kes oli nagu Heino ise fotodel. Tädiupoeg Heino elas Tallinnas ega kirjutanud mu emale, sest seda tegi ta ema, minule samuti tundmatu tädi Liisi, kelle juuksed piltidel olid varakult hallid. Kumbagi nägin oma mälu kohaselt vaid üks kord elus, paar aastat enne ta surma.

Hongkongi-Heino isa Leo oli 16-aastaselt siirdunud üksi Siberi kaudu Mandžuuriasse, kus algkooliharidusega poisist sai pikapeale vene-hiina panga juhataja. Pank jätkas hiljem tegevust Sanghai. Leo võttis venelasest naise, kes mu ema jutu järgi oli ema poolt korealane. Seda kinnitas silmakuju Anjuuta piltidel, kuigi Heino seda kunagi ei möönnud. Heinole lisaks oli neil heledapäine tütar, kes kaheaastaselt reisil laevakajutist kadus. Lapse otsimisele üle põhjapoolse Hiina kadus Leo vara ja tervis, kuni koolera ta hauda viis. Tütar jäi kadunuks. Heino õppis laevainseneriks ja asus emaga Hongkongis, kui sõda ühenduse meiega katkestas. Oma eesti kodakondsuse säilitas ta, kuni teda Eestisse sõjaväeteenistusse nõuti, ta asupaika eirates. Siis võttis ta Briti passi. Oma isakeelt katsus ta mitte unustada. Peale isa varast surma polnud see kerge.

Tallinna-Heino elas vaikselt kodulinnas vanemate ja kahe õega, käies keskkoolis. Sõjaoludes oli Tallinngi minule väga kaugel.

Heino oli umbes 20 aastat vana, kui teda nägin Tartus. Pisut enne mu 11. sünnipäeva helises uksekell me Päevä tänava korteris (kus sõjaoludes elas kaks leibkonda ja nüüd on kolm). Jooksin avama ja pörkasin vastamisi kahe saksa sõduriga. Hakkasin mõttes koguma oma tosinat saksa sõna, kui tõmmum neist ütles: «Tere, Rein!», nii et mul jäi suu ammuli. Heino sõbraga olid parajasti tulnud lahingust Meerapalult, kus nad üle Peipsi maabunud venelased olid tagasi löönud. Sõber näitas kerget kuulihaava käel. Mõlemal olid värsked kaprali V-d käistel ja mõlemad olid vihased, et saksa teadeteteenistus Riipalu rügemendi võidu oli kirjutanud hiljem saabunud saksa üksuse arvele. (Riipalu raamat tõstab esile Heino vaprust Meerapalus, kuid ajab udujuttu «kättemaksust küüditatud isa eest». Heino isa oli edasi Tallinnas ja suri aastakümneid pärast poega.) Kapralid istusid me kahes tugitoolis, sõid-jõid ja laulsid «Täna me liigume küladesse, korteritesse». Ja ütlesid nägemiseni.

Heino oli pensionär, kui teda nägin Californias. Pisut enne mu 44. sünnipäeva helises telefon ja ilmses, et ta on koos naisega läbisõidul. Muidugi teadsin mõndagi ta vahepealsest elust. Heino pere oli sõja mööda saatnud neutraalses Macaos, ent ta ise oli jaapani vangilaagris. Esimene sõjajärgne elumärk nendelt oli kiri Austraaliast, kus Heino taas töötas laevaehituses. Tessy isa oli lätlane, ema venelane. Neilgi oli peres olnud laps, kes kahe maailmasõja vahel jäljetult kadus. Tessy vend oli umbes 16-aastaselt lahkunud kodust Hiinas fantastilise mõttega kuidagi tagasi saada perekonna Venemaal asunud varad. Viimane kaart saabus Marseille'st. Heino ja Tessy pojad Paul ja Henry töötasid tehnilistel aladel mitmel pool Austraalias. Anjuuta elas Heino juures surmani.

Tõin nad lennuväljalt ära ja sõitsime nendega isegi Mehhikosse. Tessy ei tahtnud oma läti pooltaustast rohkem kuulda kui Heino oma korea veerandist ja tema juuresolekul oli ka Heinoga raske rääkida Eestisse puutuvast. Heino kuulas tähelepanelikult, kui omavahel eesti keelt kõnelesime, kuid vaikus. Meie omalt poolt ei tahtnud temale piinlikkust valmistada, pöördudes tema poole eesti keeles. Poolsada aastat oli ju möödunud ainsa inimese surmast, kellega ta eesti keelt oli kõnelnud. Kirjavahetus oli meil käinud inglise keeles, niipalju kui seda oli. Tänukaardi pärast külaskäiku saatis ta meile õige korralikus eesti keeles ja mul on närivalt kahju, et ma teda ses keeles ei kõnetanud. Nüüd tean, et see oluiks temale väga tähtis.

Heino suri paar aastat peale me kohtumist kopsupõletikku vangilaagris Karjalas, aasta enne kui ta sõjakaaslased laagrist vabanesid. Naist-last tal ei jõud-

nud olla. Ta õdesid nägin põgenemise jooksul Harjumaal ja taas 42 aastat hiljem Tallinnas, tunnetades valusalt poolteise inimega vahepealset möödajooksu.

Heino suri paar aastat peale me kohtumist oma kodus Corrimal'is Sidney ligidal, ei mäleta millisesse vanadushäiresse. Perega pole sest saadik olnud kontakti.

Heino, keda kohtasin, oli minust nii palju vanem. Heino ei saanud kunagi vanaks ja temale mõeldes on mul raske tunda end täiskasvanuna. Heino oli pensionär ja ma olen temale kiiresti järele jõudm s. Mul jääb alatiseks raskeks neid eristada, sest mõlemad elasid kaugel ja ma kohtasin neid vaid korra.

Autor annab honorari «Heinakuu» väljaandmiseks.